

Шифр: ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В
ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	5
1.1. Психологічна характеристика емоційного інтелекту.....	5
1.2. Гендерна ідентичність як психологічна категорія та її типи	9
1.3. Особливості розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці.....	13
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИ-ВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	18
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження.....	18
2.2. Характеристика показників емоційного інтелекту та типів гендерної ідентичності досліджуваних.....	19
2.3. Порівняльний аналіз показників емоційного інтелекту в осіб з різними типами гендерної ідентичності.....	22
Висновки до розділу 2.....	26
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. Юнацький вік є періодом завершення формування самосвідомості та ідентичності. У цей час закріплюються уявлення про себе, у тому числі про власну гендерну належність, а також у цьому віці удосконалюються навички розуміння та регуляції емоцій. Емоційний інтелект відіграє важливу роль у міжособистісній взаємодії, навчанні та адаптації, тому вивчення чинників, що можуть впливати на його розвиток, має наукове й практичне значення.

Проблематика емоційного інтелекту розроблялася у працях П. Саловей та Дж. Майер, які обґрунтували модель емоційного інтелекту як здатності до розпізнавання, розуміння та регуляції емоцій, а також у концепції Д. Гоулмана, у якій емоційний інтелект розглядається як чинник, що визначає успішність соціальної взаємодії та адаптації особистості. Гендерні аспекти особистості та типологію маскулінності й фемінінності досліджувала С. Бем. Питання гендерних відмінностей в емоційній сфері та особливостей прояву емоційного інтелекту у чоловіків і жінок висвітлювалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців.

Водночас у більшості досліджень гендерні відмінності пояснюються переважно біологічною статтю, тоді як тип гендерної ідентичності аналізується значно рідше. Недостатня кількість досліджень, у яких саме тип гендерної ідентичності розглядається як можливий чинник відмінностей у показниках емоційного інтелекту, визначає доцільність його проведення. Отримані результати можуть бути використані у психодіагностичній та консультативній практиці при роботі з особами юнацького віку.

Об'єкт дослідження – емоційний інтелект у юнацькому віці.

Предмет дослідження – гендерні особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці.

Мета дослідження: виявити відмінності у показниках емоційного інтелекту у осіб з різними типами гендерної ідентичності в юнацькому віці.

Завдання:

1. Проаналізувати основні підходи до розуміння емоційного інтелекту в психології.
2. Розкрити зміст поняття гендерної ідентичності та охарактеризувати її типи.
3. Провести діагностику типів гендерної ідентичності та показників емоційного інтелекту в осіб юнацького віку 18-23 років.
4. Порівняти показники емоційного інтелекту в різних групах.

Методи дослідження: У дослідженні використано теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики. До теоретичних методів належали аналіз та узагальнення наукової літератури з проблеми гендерної ідентичності та емоційного інтелекту. Емпіричне дослідження здійснювалося за допомогою методики діагностики емоційного інтелекту Н. Холла та методики «Маскулінність-фемінність» С. Бем. Для обробки отриманих результатів застосовано методи математичної статистики.

Структурно робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 29 сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 23 найменування. Робота містить три таблиці та два рисунки.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЩІ

1.1. Психологічна характеристика емоційного інтелекту.

Проблема взаємозв'язку когнітивної та емоційної сфер психіки протягом тривалого часу залишається однією з ключових у психологічній науці. Традиційно інтелект визначали як сукупність пізнавальних здібностей, пов'язаних із мисленням, аналізом, логікою та вирішенням задач. У межах такого підходу емоції розглядалися як окрема сфера, яка або не впливає на інтелектуальну діяльність, або навіть заважає їй. Проте поступово це уявлення почало змінюватися.

Сучасні дослідження показують, що у реальному житті неможливо розділити мислення й емоції. Як зазначають Н. Губа та С. Асатрян, будь-який психічний процес має подвійний характер: він включає і когнітивний, і емоційний компонент [3]. Це означає, що людина не просто мислить "раціонально", а завжди оцінює ситуацію через власні переживання, емоційний досвід і ставлення до подій. Наприклад, прийняття рішення часто залежить не лише від фактів, а й від того, які емоції викликає ситуація.

Історичний розвиток цієї проблеми показує, що ідея взаємодії емоцій і розуму має глибоке коріння. Ще в античній філософії підкреслювали важливість контролю над афектами. Філософи вважали, що гармонійна людина - це та, яка здатна не пригнічувати емоції, а розумно їх спрямовувати. Хоча ці ідеї не були науковими в сучасному розумінні, вони заклали основу для подальших досліджень.

Науковий підхід до вивчення емоцій починає формуватися у ХІХ столітті. Значний внесок зробив Ч. Дарвін, який емоції розглядав не як випадкові реакції, а як важливий механізм виживання [3].

На початку ХХ століття відбувається важливий етап у розвитку психології. Дослідники починають звертати увагу на те, що інтелект не можна зводити лише до логічного мислення. Е. Торндайк вводить поняття

“соціальний інтелект”. Він визначає його як здатність розуміти інших людей і діяти ефективно у соціальних ситуаціях [2].

Подальший розвиток цієї ідеї пов’язаний із роботами Д. Векслера. Як зазначає Н. Басюк, він вводить поняття “неінтелектуальних факторів”, які впливають на успішність людини [2]. До них належать емоції, мотивація та здатність контролювати поведінку. Д. Векслер підкреслює, що людина може мати високий рівень інтелекту, але не досягати успіху через недостатній розвиток цих компонентів.

Ця думка є важливою, оскільки вона змінює підхід до оцінки здібностей. Інтелект починають розглядати як більш складне явище, яке включає не лише когнітивні, а й емоційні аспекти. Фактично це створює основу для подальшого виділення емоційного інтелекту як окремого поняття.

Наступним важливим етапом стала теорія множинного інтелекту Г. Гарднера. Як зазначають Л. Гільова та Н. Кулик, він відмовляється від ідеї єдиного інтелекту і пропонує розглядати його як сукупність різних здібностей [8]. Це дозволяє ширше подивитися на можливості людини.

Г. Гарднер виділяє кілька видів інтелекту, але для нашого дослідження особливо важливими є внутрішньоособистісний і міжособистісний. Внутрішньоособистісний інтелект пов’язаний із саморозумінням. Людина здатна усвідомлювати свої емоції, аналізувати їх і керувати ними. Міжособистісний інтелект допомагає розуміти інших людей, їхні переживання і наміри [2; 8].

Ці два види інтелекту фактично створюють основу для формування концепції емоційного інтелекту. Вони показують, що емоційна сфера може бути об’єктом інтелектуальної діяльності, тобто її можна аналізувати, розуміти і регулювати.

Уперше ввели термін “емоційний інтелект” Дж. Майєр та П. Саловей. Вони визначають його як здатність працювати з емоціями: розпізнавати їх, розуміти, використовувати і регулювати [3]. Важливо, що вони не розглядають емоції як щось протилежне мисленню. Навпаки, вони підкреслюють їхню

взаємодію.

У подальших дослідженнях, разом із Д. Карузо, вони створюють модель здібностей. У цій моделі емоційний інтелект розглядається як набір конкретних навичок. Перша з них – сприймання емоцій. Це здатність помічати і правильно розпізнавати емоції, як власні, так і чужі. Без цього неможливе подальше розуміння емоцій.

Друга складова - використання емоцій у мисленні. Емоції можуть допомагати людині краще зосереджуватися, приймати рішення і навіть мислити більш гнучко. Наприклад, позитивні емоції часто сприяють творчості, а негативні – уважності до деталей.

Третя складова – розуміння емоцій. Людина вчиться пояснювати, чому виникають ті чи інші почуття, як вони пов'язані між собою і як змінюються. Це дозволяє краще орієнтуватися у складних ситуаціях.

Четверта складова - управління емоціями. Вона передбачає здатність контролювати свої емоції і впливати на емоції інших людей. Це особливо важливо у спілкуванні та вирішенні конфліктів [2; 23].

Разом із цим підходом формується інший – змішаний. Його представники вважають, що емоційний інтелект не можна зводити лише до здібностей. Вони включають у його структуру також риси характеру, мотивацію та соціальні навички.

Найбільш відомим представником цього підходу є Д. Гоулман. Він підкреслює, що життєвий успіх залежить не лише від рівня IQ, а й від того, наскільки людина вміє працювати зі своїми емоціями [8]. У його моделі емоційний інтелект включає кілька компонентів:

- 1) самосвідомість допомагає людині розуміти свої емоції і їхній вплив на поведінку;
- 2) саморегуляція дозволяє контролювати імпульси і зберігати спокій у складних ситуаціях;
- 3) мотивація забезпечує прагнення досягати цілей;
- 4) емпатія допомагає розуміти інших людей;

5) соціальні навички дозволяють будувати ефективні стосунки [2; 8].

Цей підхід має практичне значення, оскільки показує, що емоційний інтелект можна розвивати. Він широко використовується у сфері освіти та управління.

Ще один підхід представлений у моделі Р. Бар-Она. Він розглядає емоційний інтелект як набір якостей, які допомагають людині адаптуватися до життя. Його модель включає самопізнання, міжособистісні навички, адаптивність, стресостійкість і загальний настрій [8].

Цей підхід акцентує увагу на психологічному благополуччі. Він показує, що емоційний інтелект пов'язаний не лише з успішністю, а й із здатністю справлятися зі стресом і підтримувати внутрішню рівновагу.

Окреме місце займає теорія емоційної грамотності К. Штайнера. Він підкреслює, що важливо не лише розуміти емоції, а й використовувати їх для побудови здорових стосунків. На його думку, емоційний інтелект має бути пов'язаний із відповідальністю і повагою до інших [8].

У вітчизняній психології проблема емоційного інтелекту розглядається через ідею єдності емоцій і мислення. Дослідники підкреслюють, що ці процеси взаємопов'язані і не можуть існувати окремо. Е. Носенко вводить поняття “емоційна розумність” і розглядає його як важливу характеристику особистості [3; 5].

Таким чином, здійснений аналіз показує, що емоційний інтелект є складним і багатогранним явищем. Він включає здібності, емоції та особистісні якості. Різні підходи по-різному пояснюють його структуру, але всі вони визнають його важливість для життя людини.

Особливо важливим є розвиток емоційного інтелекту у юнацькому віці. Саме в цей період формується самосвідомість, система цінностей і навички спілкування. Від рівня його розвитку залежить, як людина буде взаємодіяти з іншими і справлятися з життєвими труднощами.

1.2. Гендерна ідентичність як психологічна категорія та її типи

У психології гендерна ідентичність розглядається як складова самосвідомості особистості, що відображає усвідомлення людиною власної належності до певної гендерної групи та її ставлення до відповідних соціальних ролей і очікувань. Вона формується у процесі взаємодії особистісних особливостей, соціального досвіду та культурного середовища. Гендерна ідентичність включає не лише знання про власну статеву належність, а й уявлення про себе, власні якості, способи поведінки та взаємодії з іншими людьми [15].

У наукових працях ідентичність описується як відчуття цілісності та стабільності “Я”. Людина сприймає себе як єдину особистість, незважаючи на зміну життєвих обставин. За підходом Т. Яблонської, саме це відчуття забезпечує внутрішню послідовність і дозволяє зберігати цілісний образ себе протягом життя. Гендерна ідентичність у цьому контексті виступає як окремий аспект, що формується під впливом соціального середовища та особистого досвіду [22].

Для точного аналізу цього поняття необхідно розмежувати категорії “стать”, “гендер” і “гендерна ідентичність”. Біологічна стать визначається анатоμο-фізіологічними особливостями організму. Вона включає генетичні, гормональні та морфологічні характеристики, які відрізняють чоловіків і жінок. Ці ознаки задають природну основу розвитку людини, але самі по собі не визначають її поведінку [6; 15].

Гендер, на відміну від статі, пов’язаний із соціальним середовищем. Це система уявлень, норм і очікувань щодо того, як мають поводитися чоловіки і жінки. У різних культурах ці уявлення можуть суттєво відрізнятися, що свідчить про їх соціальний характер. Гендер задає певні моделі поведінки, які суспільство вважає прийнятними або бажаними [10; 14].

Гендерна ідентичність формується на основі взаємодії цих двох рівнів. Вона відображає, наскільки людина приймає соціальні уявлення про гендер і як інтегрує їх у власне уявлення про себе. Як зазначає В. Узарська, цей процес

пов'язаний із самокатегоризацією: людина співвідносить себе з певними зразками маскулінності або фемінності і надає їм особистісного значення [19].

Водночас гендерна ідентичність не є раз і назавжди сформованою. Вона може змінюватися під впливом життєвого досвіду, соціального середовища та культурних змін. У дослідженнях І. Майданюк, В. Лісіцина та В. Сушко підкреслюється, що сучасне суспільство поступово відходить від жорстких уявлень про чоловічі та жіночі ролі. Це відкриває більше можливостей для індивідуального вибору і впливає на формування ідентичності [10].

У вітчизняній психології гендерна ідентичність також розглядається як фактор, що впливає на поведінку особистості. У статті Ю. Іванчук та Ю. Михальчук підкреслюється, що вона визначає, які моделі поведінки людина вважає прийнятними для себе, як будує взаємодію з іншими та які способи самореалізації обирає [7].

Формування гендерної ідентичності відбувається поступово і охоплює різні етапи розвитку особистості. Цей процес починається з раннього дитинства, коли дитина лише починає усвідомлювати відмінності між людьми, і продовжується впродовж життя. При цьому людина не просто засвоює готові моделі поведінки, а активно осмислює їх і співвідносить із власним досвідом [15].

Важливу роль у цьому процесі відіграє гендерна соціалізація. Вона полягає у засвоєнні норм, ролей і очікувань, які суспільство пов'язує з чоловічою або жіночою поведінкою. Через соціалізацію людина поступово вчиться розуміти, які дії вважаються прийнятними, як варто поводитися в різних ситуаціях і які емоції доречно проявляти [10; 14].

До середовищ, де формується гендерна ідентичність, слід віднести:

- сім'ю через механізми наслідування та підкріплення [15; 19; 21], а також стиль сімейного виховання [14];
- культуру, яка формує загальні уявлення про чоловіче і жіноче через традиції, мову, мистецтво та медіа;
- освітнє середовище та взаємодію з однолітками та дорослими.

У психології існує кілька підходів до пояснення формування гендерної ідентичності:

- теорія соціального навчання підкреслює роль спостереження та підкріплення;

- теорія когнітивного розвитку звертає увагу на активну роль дитини у розумінні своєї статевої належності;

- теорія гендерної схеми пояснює, як людина структурує інформацію про світ через категорії “чоловіче” і “жіноче”.

Серед зарубіжних досліджень значний вплив на розвиток уявлень про гендерну ідентичність мала концепція С. Бем. У своїх роботах вона аналізує традиційні уявлення про маскуліність і фемінінність та доходить висновку, що ці характеристики не є взаємовиключними. Дослідниця пропонує розглядати їх як відносно незалежні психологічні виміри, які можуть поєднуватися в структурі особистості [6]. На основі цього підходу С. Бем розробила типологію гендерної ідентичності, яка широко застосовується у психологічних дослідженнях. Вона виділяє чотири основні типи гендерної ідентичності.

Маскулінний тип характеризується домінуванням рис, які в культурі традиційно пов'язують із чоловічою роллю. До них відносять упевненість у собі, прагнення до незалежності, орієнтацію на досягнення результату, здатність приймати рішення та брати на себе відповідальність. Дослідники зазначають, що такі якості часто формуються під впливом соціальних очікувань щодо поведінки чоловіків.

Фемінінний тип, навпаки, пов'язаний із переважанням рис, які суспільство традиційно приписує жінкам. Йдеться про емоційну чутливість, здатність до співпереживання, орієнтацію на підтримку інших людей і значну увагу до міжособистісних відносин. У науковій літературі підкреслюється, що ці характеристики формуються у процесі соціалізації та закріплюються культурними нормами.

Андрогінний тип гендерної ідентичності передбачає поєднання як

маскулінних, так і фемінінних рис у поведінці людини. Дослідження показують, що особи з таким типом ідентичності часто демонструють більшу поведінкову гнучкість, оскільки можуть використовувати різні моделі взаємодії залежно від ситуації. Тому в психологічній літературі цей тип часто розглядається як найбільш адаптивний до умов сучасного соціуму.

Недиференційований тип характеризується слабким рівнем прояву як маскулінних, так і фемінінних рис. Деякі дослідники пов'язують це з особливостями формування особистості або з недостатньо сформованою гендерною самосвідомістю [6; 14; 15].

У вітчизняній психології проблема гендерної ідентичності також активно досліджується. Науковці аналізують її у зв'язку з розвитком особистості, процесами соціалізації та становленням системи цінностей. Дослідники відзначають, що формування гендерної ідентичності відбувається під впливом різних соціальних інститутів, серед яких важливу роль відіграють сім'я, освітнє середовище та культура загалом [10].

Окрему увагу в сучасних дослідженнях приділяють юнацькому віку, оскільки саме в цей період відбувається активне формування самосвідомості та переосмислення власної соціальної ролі. Молоді люди починають більш чітко визначати свої цінності, життєві орієнтири та уявлення про себе, що безпосередньо пов'язано зі становленням гендерної ідентичності [7].

Гендерна ідентичність також впливає на емоції та їх регуляцію. Фемінінний тип характеризується відкритістю до почуттів, здатністю розуміти стан інших і швидко встановлювати контакт. Водночас така чутливість робить людину більш вразливою до стресу. Маскулінний тип орієнтований на контроль емоцій і раціональне мислення. Стриманість допомагає діяти у стресових ситуаціях, але може знижувати рівень емпатії. Андрогінний тип поєднує розуміння емоцій і вміння їх контролювати [6; 14; 15].

Таким чином, аналіз показує, що гендерна ідентичність формується під впливом біологічних, соціальних і культурних чинників. Вона включає знання про власну стать, уявлення про себе та способи взаємодії з іншими. Різні типи

гендерної ідентичності визначають поведінкові та емоційні особливості людини. Юнацький вік є особливо важливим для її формування, оскільки саме тоді розвивається самосвідомість, соціальні ролі та емоційна регуляція. Рівень сформованості гендерної ідентичності впливає на адаптацію, взаємодію з оточенням і розвиток емоційного інтелекту.

1.3. Особливості розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці

Юнацький вік є періодом завершення базових процесів психічного розвитку та переходу до відносно стабільної структури особистості. У цей час відбувається інтеграція когнітивних, емоційних і соціальних компонентів психіки, що створює умови для формування емоційного інтелекту як цілісної системи. Його розвиток визначається не окремими змінами, а сукупністю взаємопов'язаних процесів: становленням самосвідомості, ускладненням мислення, розширенням соціального досвіду та зростанням вимог до саморегуляції [9;17].

Однією з ключових передумов розвитку емоційного інтелекту є трансформація самосвідомості. У юнацькому віці формується більш узагальнене й структуроване уявлення про себе, що включає не лише опис рис, а й їх оцінку, визначення пріоритетності та узгодження між собою. Це створює основу для розвитку емоційної обізнаності. Якщо в підлітковому віці емоції часто переживаються як неконтрольовані та не до кінця зрозумілі, то в юнацькому віці з'являється здатність усвідомлювати їх причини, відстежувати динаміку та пов'язувати з власними потребами і цінностями.

Розвиток здатності до розпізнавання емоцій відбувається у двох напрямках. По-перше, ускладнюється ідентифікація власних емоцій: молода людина починає розрізняти не лише базові стани (радість, страх, гнів), а й більш складні переживання, такі як розчарування, внутрішній конфлікт або змішані почуття. По-друге, покращується розпізнавання емоцій інших людей, що базується на аналізі невербальних сигналів, обставини ситуації та попереднього досвіду взаємодії (за О. Бантишевою) [1].

Здатність до розуміння емоцій у юнацькому віці тісно пов'язана з

розвитком теоретичного мислення. Особистість починає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями та переживаннями, усвідомлює, що одна й та сама ситуація може викликати різні емоції залежно від індивідуальних інтерпретацій. Це дозволяє не лише пояснювати власні реакції, але й прогнозувати поведінку інших людей. У результаті, як відмічає О. Ляц, емоції перестають сприйматися як хаотичні стани і набувають логічної структури, що піддається аналізу [9].

Водночас найбільш складним компонентом розвитку залишається регуляція емоцій. Хоча в юнацькому віці вже сформовані базові механізми контролю поведінки, їх застосування у реальних життєвих ситуаціях часто ускладнюється високим рівнем емоційного навантаження. Це пояснюється тим, що саме в цей період людина стикається з великою кількістю нових вимог: необхідністю самостійно приймати рішення, відповідати за їх наслідки, будувати довготривалі життєві плани.

Регуляція емоцій поступово переходить від зовнішньо зумовленої (через контроль з боку дорослих) до внутрішньої. Це означає, що юнак/юнка вчиться самостійно визначати, які емоційні реакції є доцільними, а які потребують змін. Однак, цей процес є нерівномірним: у звичних умовах контроль може бути достатньо ефективним, тоді як у стресових ситуаціях або невизначеності часто виникають імпульсивні реакції [1; 9].

Розвиток емпатії у юнацькому віці також зазнає якісних змін. Вона перестає бути лише емоційною реакцією на стан іншої людини і включає розуміння її переживань. Особистість здатна не тільки співпереживати, але й усвідомлювати причини переживань іншого, враховувати його життєві обставини і передбачати можливі реакції [4].

Важливим фактором розвитку емоційного інтелекту є рівень соціальної взаємодії. У юнацькому віці значно розширюється коло спілкування, з'являються нові соціальні ролі (студент, партнер, майбутній фахівець), що вимагають адаптації до різних моделей поведінки. Кожна така взаємодія створює ситуацію, у якій необхідно розпізнавати емоції, враховувати їх у поведінці та регулювати власні реакції. [11]

Особливу роль відіграють близькі міжособистісні стосунки. Дружба та

романтичні відносини в цьому віці характеризуються високим рівнем емоційної включеності, відкритості та взаємних очікувань. Це створює умови для розвитку здатності до емоційної взаємодії, але водночас підвищує ризик конфліктів і переживань, пов'язаних із нерозумінням або невідповідністю очікувань. У таких ситуаціях емоційний інтелект допомагає ефективно управляти емоціями та реакціями у спілкуванні з іншими [9; 17].

Не менш важливим є вплив навчально-професійної діяльності. Освітній процес у закладі вищої освіти вимагає високого рівня самостійності, здатності до довготривалої концентрації та подолання труднощів. Це супроводжується значними емоційними навантаженнями: тривогою перед іспитами, невпевненістю у власних можливостях, страхом помилок. Як пишуть О. Хуртенко та О. Кобець, у цих умовах емоційний інтелект забезпечує можливість контролювати негативні стани та підтримувати мотивацію [20].

Варто враховувати і вплив сімейного середовища, який зберігається навіть за умов часткової автономії. Стиль виховання, рівень емоційної підтримки, характер взаємин із батьками формують базові моделі реагування на емоційні ситуації. Якщо в родині прийнято відкрито обговорювати почуття та підтримувати емоційний контакт, це сприяє розвитку емоційної компетентності. У протилежному випадку можуть формуватися труднощі у вираженні та усвідомленні емоцій [17].

Окремо слід розглянути вплив гендерної ідентичності на розвиток емоційного інтелекту. Вона проявляється у різних способах обробки та вираження емоцій. Типова фемінність пов'язана з високою емоційною чутливістю, здатністю до емпатії та розпізнавання емоцій інших людей. Маскулінність характеризується фокусом на контроль емоцій, стримування почуттів та стресостійкістю. Андрогінність поєднує риси обох типів, що дає людині вміння легко пристосовуватись: така особистість одночасно може співнереживати іншим і свідомо регулювати власні емоції, адаптуватися до різних соціальних ситуацій тощо. Формування цих рис починається з соціалізації і закріплюється у юнацькому віці. Виховання, суспільні очікування та індивідуальні особливості визначають, наскільки людина розвиває маскулінні, фемінні або андрогінні риси, що безпосередньо впливає

на ефективність емоційної регуляції та самовираження [1; 9].

Суттєвим аспектом розвитку емоційного інтелекту є підвищений рівень тривожності, характерний для цього вікового періоду. Невизначеність майбутнього та відповідальність за вибір професії створюють постійне емоційне напруження. У таких умовах вміння керувати емоціями стає основою психологічної стійкості.

Наприкінці юнацького віку особистість стикається з кризою переходу до дорослості. Її зміст полягає у перегляді життєвих планів та співвіднесенні ідеалів із реальними можливостями. Цей процес супроводжується емоційними переживаннями, пов'язаними з розчаруванням, сумнівами або невпевненістю. Успішне подолання цієї кризи залежить від рівня емоційного інтелекту, оскільки саме він забезпечує здатність адекватно оцінювати ситуацію та зберігати внутрішню рівновагу [4; 18].

Важливою характеристикою розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці є його гетерохронність. Різні компоненти можуть розвивати-ся з різною швидкістю: наприклад, високий рівень емпатії може поєднувати-ся з недостатньою здатністю до саморегуляції. Це створює внутрішні суперечності, які поступово долаються у процесі набуття досвіду [1; 16].

Отже, розвиток емоційного інтелекту у юнацькому віці є тривалою роботою над собою, що включає формування емоційної обізнаності, розвиток здатності до розуміння та регуляції емоцій, становлення емпатії та поєднання цих компонентів у структуру особистості. Його особливість визначається поєднанням внутрішніх змін і впливом соціального середовища. Результатом цього процесу є перехід до більш зрілої моделі емоційного функціонування, яка забезпечує ефективну адаптацію та самореалізацію особистості.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто основні наукові підходи до розуміння емоційного інтелекту та гендерної ідентичності, а також проаналізовано особливості їх розвитку у юнацькому віці.

Емоційний інтелект визначається як здатність людини розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, розуміти їх значення і керувати ними. Він тісно

пов'язаний із мисленням і впливає на поведінку, спілкування та прийняття рішень. Людина з розвиненим емоційним інтелектом краще орієнтується в соціальних ситуаціях, легше будує стосунки з іншими та ефективніше справляється зі складними життєвими обставинами.

Гендерна ідентичність розглядається як частина уявлення людини про себе, яка формується під впливом соціального середовища, виховання та особистого досвіду. Вона відображає те, як людина сприймає свою гендерну належність і які риси вважає для себе характерними. Виділяють чотири основні типи гендерної ідентичності: маскулінний, фемінінний, андрогінний і недиференційований. Кожен із цих типів пов'язаний із певними особливостями поведінки, стилем спілкування та емоційного реагування.

Юнацький вік є важливим періодом розвитку особистості, коли відбувається активне формування самосвідомості та власної ідентичності. У цей час людина починає краще розуміти свої переживання, вчиться їх аналізувати та контролювати. Розвиток емоційного інтелекту відбувається поступово і нерівномірно: одні компоненти, наприклад розуміння емоцій інших, можуть формуватися швидше, ніж уміння контролювати власні емоції.

Теоретичний аналіз показав, що між типом гендерної ідентичності та особливостями емоційного інтелекту існує зв'язок. Люди з фемінінними рисами зазвичай більш чутливі до емоцій інших і краще їх розуміють. Ті, у кого переважають маскулінні риси, частіше орієнтовані на контроль емоцій і стриманість у їх прояві. Андрогінний тип поєднує ці якості, що дозволяє людині гнучко реагувати на різні ситуації, краще адаптуватися та ефективніше взаємодіяти з іншими.

Отже, результати теоретичного аналізу показують, що гендерна ідентичність впливає на особливості розвитку і прояву емоційного інтелекту в юнацькому віці. Це створює основу для подальшого емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення відмінностей у рівні емоційного інтелекту серед осіб із різними типами гендерної ідентичності.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

2.1. Організація та методи емпіричного дослідження.

Метою дослідження було виявити особливості прояву емоційного інтелекту в юнацькому віці залежно від типу гендерної ідентичності, а також проаналізувати його основні складові. У дослідженні взяли участь 41 особа віком від 18 до 23 років. Обраний віковий діапазон пояснюється тим, що в цей період людина активно осмислює себе, визначається зі своєю гендерною ідентичністю та вчиться краще розуміти та контролювати власні емоції. До дослідження було залучено респондентів, які виявили добровільну згоду на участь та відповідали критеріям вибірки. Опитування проводилося через Google-форму, що дозволило зручно зібрати й опрацювати дані.

Для вимірювання емоційного інтелекту використовувалася методика Н. Холла. Вона дає змогу отримати як загальний показник, так і окремо проаналізувати його складові: емоційну обізнаність, управління власними емоціями, самомотивацію, емпатію та здатність розпізнавати емоції інших людей. Методика є зручною для кількісної оцінки емоційної сфери та відповідає завданням дослідження [13].

Для визначення типу гендерної ідентичності застосовувалася методика С. Бем “Маскулінність-фемінінність”. Вона розглядає маскулінні та фемінінні риси як окремі характеристики, тому дозволяє віднести респондентів до маскулінного, фемінінного або андрогінного типу. Такий підхід дає змогу оцінювати саме психологічні особливості особистості, а не біологічні відмінності[12].

Процедура дослідження включала три послідовні етапи: збір емпіричних даних шляхом опитування, обчислення індивідуальних показників відповідно до ключів методик та узагальнення результатів. Обробка даних здійснювалася за допомогою первинної статистики, зокрема обчислення середніх значень і відсоткових показників.

Отримані результати дозволяють сформуванню узагальненої характеристики рівня та структури емоційного інтелекту досліджуваної вибірки та виявити відмінності між різними типами гендерної ідентичності у юнацькому віці.

2.2. Характеристика показників емоційного інтелекту та типів гендерної ідентичності досліджуваних

Після проведення опитування та обчислення індивідуальних результатів було здійснено їх узагальнення.

Почнемо з аналізу результатів діагностики гендерної ідентичності за методикою С. Бем. Узагальнені дані подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розподіл досліджуваних за типами гендерної ідентичності

Тип гендерної ідентичності	Кількість осіб (n)	Відсоток (%)
ЯВМ	21	51,2%
ЯВФ	18	43,9%
А	2	4,9%
Усього	41	100%

Примітка: ЯВМ- яскраво виражена маскуліність, ЯВФ- яскраво виражена фемініність, А- андрогінність.

Аналіз даних табл. 2.1 показує, що у вибірці переважають респонденти з яскраво вираженою маскуліністю, а саме 51,2%. Це означає, що у більшості учасників домінують риси, пов'язані з самостійністю, орієнтацією на результат, прагненням контролювати ситуацію та стриманістю у прояві емоцій, що можна пояснити сучасними культурними тенденціями змішання та зміни гендерних ролей.

Майже така ж значна частина респондентів має яскраво виражену фемініність (43,9%). Для них більш характерні емоційність, чутливість до інших людей, здатність до співпереживання і орієнтація на взаємини.

Найменшу групу становлять особи з андрогінним типом – лише 4,9%. Це

означає, що поєднання маскулінних і фемінінних рис в межах однієї особистості у даній вибірці зустрічається рідко.

Такий розподіл свідчить про те, що більшість досліджуваних має чітко виражений тип гендерної ідентичності. Це створює можливість для подальшого порівняння груп за показниками емоційного інтелекту. Оскільки група осіб з андрогінним типом гендерної ідентичності виявилася нечисленною ($n=2$), що не дозволяє вважати її репрезентативною вибіркою для статистичного аналізу, вона була виключена з подальшого порівняльного етапу дослідження.

На наступному етапі було проаналізовано загальний рівень емоційного інтелекту досліджуваних і його окремих складових. Узагальнені результати розподілу досліджуваних за рівнями емоційного інтелекту подано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні емоційного інтелекту досліджуваних

Рівень емоційного інтелекту	Кількість осіб (n)	Відсотків (%)
Високий	7	17,1%
Середній	14	34,1%
Низький	20	48,8%
Усього	41	100%

Аналіз показаних в табл. 2.2 даних показує, що найбільша частина вибірки має низький рівень емоційного інтелекту (48,8%). Це означає, що майже половина респондентів має труднощі з розумінням власних і чужих емоцій і їх контролем. У поведінці це може проявлятися у різких реакціях, складнощах у спілкуванні або нерозумінні емоцій інших людей.

Середній рівень виявлено у 34,1% досліджуваних. Такі респонденти вже частково орієнтуються у своїх емоціях і можуть їх контролювати, але ці навички ще нестійкі. У звичних умовах вони справляються краще, ніж у стресових ситуаціях.

Високий рівень емоційного інтелекту зафіксовано лише у 17,1% учасників. Ці респонденти здатні добре розуміти свої емоції, контролювати їх і

враховувати емоційний стан інших людей у взаємодії. Вони легко адаптуються до нових умов і більш впевнено поведуться у взаємодії.

Такий розподіл результатів пов'язаний, як ми вважаємо, із віковими особливостями вибірки. У юнацькому віці емоційна сфера ще формується: здатність розуміти емоції вже досить розвинена, а навички самоконтролю тільки закріплюються.

Для того щоб краще зрозуміти структуру емоційного інтелекту, було проаналізовано середні показники за окремими шкалами методики Н. Холла (рис. 2.1)

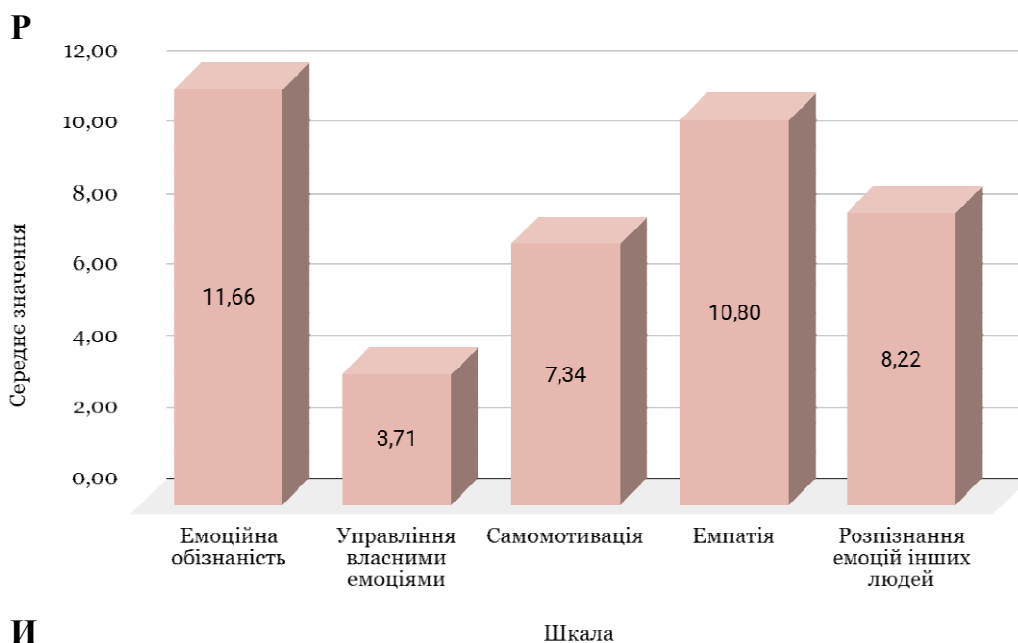

Рис. 2.1. Показники емоційного інтелекту досліджуваних

Аналіз даних, поданих на рисунку 2.1, показує, що компоненти емоційного інтелекту розвинені не однаково.

Найвищі значення отримано за шкалами “емоційна обізнаність” (11,66 бала) та “емпатія” (10,80 бала). Це означає, що більшість респондентів може визначати свої емоції і розуміти переживання інших людей. Вони здатні помічати емоційні зміни у співрозмовника та реагувати на них.

Показники “розпізнавання емоцій інших людей” (8,22 бала) та “самомотивація” (7,34 бала) знаходяться на середньому рівні. Це свідчить про

те, що ці вміння вже сформовані частково, але ще не є стабільними і можуть змінюватися залежно від ситуації.

Найнижчий результат отримано за шкалою “управління власними емоціями” (3,71 бала). Це означає, що саме самоконтроль є найслабшим компонентом у структурі емоційного інтелекту досліджуваних. У складних ситуаціях їм важко стримувати емоції або змінювати свої реакції.

Отже, результати дослідження засвідчили, що у вибірці переважають респонденти з чітко вираженими типами гендерної ідентичності – маскулітним і фемінним, тоді як андрогінний тип представлений мінімально, що обґрунтовує його виключення з подальшого аналізу. Водночас встановлено, що загальний рівень емоційного інтелекту у більшості досліджуваних є низьким або середнім, що вказує на недостатню сформованість емоційно-регуляторних навичок.

Аналіз структури емоційного інтелекту показав нерівномірність розвитку його компонентів: краще сформованими є емоційна обізнаність та емпатія, тоді як управління власними емоціями залишається найменш розвиненим. Це свідчить про розрив між здатністю до усвідомлення емоцій і навичками їх ефективної регуляції, що може бути зумовлено віковими особливостями досліджуваних або їх гендерними особливостями, що ми і перевіримо в наступному розділі.

2.3. Порівняльний аналіз показників емоційного інтелекту в осіб з різними типами гендерної ідентичності

Наступним етапом дослідження стало порівняння проявів емоційного інтелекту залежно від гендерного типу досліджуваних. Для підтвердження достовірності відмінностей отриманих результатів було застосовано U-критерій Манна-Вітні. Цей метод підходить для порівняння малих незалежних вибірок, розподіл яких відрізняється від нормального. У порівняльному аналізі взяли участь 39 осіб. За результатами діагностики гендерної ідентичності респондентів було розподілено на дві групи: група 1 – з маскулітним типом

(21 особа) та група 2 – з фемінним типом (18 осіб).

У межах статистичної перевірки висунуто дві дослідницькі гіпотези:

1. Нульова гіпотеза (H₀) значущі відмінності у рівнях емоційного інтелекту між представниками маскулінної та фемінної гендерної ідентичності відсутні.

2. Альтернативна гіпотеза (H₁): існують статистично значущі відмінності в показниках емоційного інтелекту залежно від типу гендерної ідентичності осіб юнацького віку.

Результати порівняльного аналізу за кожною зі шкал та загальним показником емоційного інтелекту можна побачити в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Порівняння показників емоційного інтелекту груп з різною гендерною ідентичністю

Показники емоційного інтелекту	Середні бали		Значення Uемп	Рівень значущості (p)
	1 група	2 група		
Емоційна обізнаність	11,52	11,56	193,5	>0,05
Управління власними емоціями	6,00	1,11	118,5	<0,05
Самомотивація	10,48	3,33	81,5	<0,001
Емпатія	12,05	9,22	138,0	>0,05
Розпізнання емоцій інших людей	8,81	6,72	147,0	>0,05
ЕІ загальний	48,86	31,94	104,0	<0,001

Примітка: 1 група – ЯВМ (n = 21), 2 група – ЯВФ (n = 18). Критичні значення: Uкр = 130 (для p < 0,05), Uкр = 105 (для p < 0,001).

Дані таблиці 2.3 підтверджують, що тип гендерної ідентичності справді впливає на розвиток ключових складових емоційного інтелекту.

Найбільшу різницю виявлено за шкалою “самомотивація” (Uемп = 81,5). Отримане значення є нижчим за критичне (105), що підтверджує значущість

результату на рівні $p < 0,01$. Порівняння середніх балів (10,48 проти 3,33) показує, що представники маскулінного типу мають значно вищі бали за цією шкалою. Це можна пояснити тим, що маскулінный тип у юнацькому віці зазвичай має вищий рівень вольової регуляції. Такі особи здатні самостійно активізувати внутрішні ресурси для досягнення мети, не потребуючи зовнішнього стимулювання. Вони ефективніше працюють у ситуаціях, де потрібно довго зберігати зосередженість, оскільки вміють використовувати емоції як допоміжний інструмент, а не піддаватися їхньому впливу.

Окрім шкали самомотивації, значущі відмінності отримано і за показником “управління власними емоціями” ($U_{\text{емп}} = 118,5$ при $p < 0,05$). Аналіз середніх значень показує, що представники маскулінного типу краще вміють контролювати свій емоційний стан (6,00 балів проти 1,11). Вони легше справляються з негативними переживаннями і не дозволяють емоціям повністю визначати їхню поведінку.

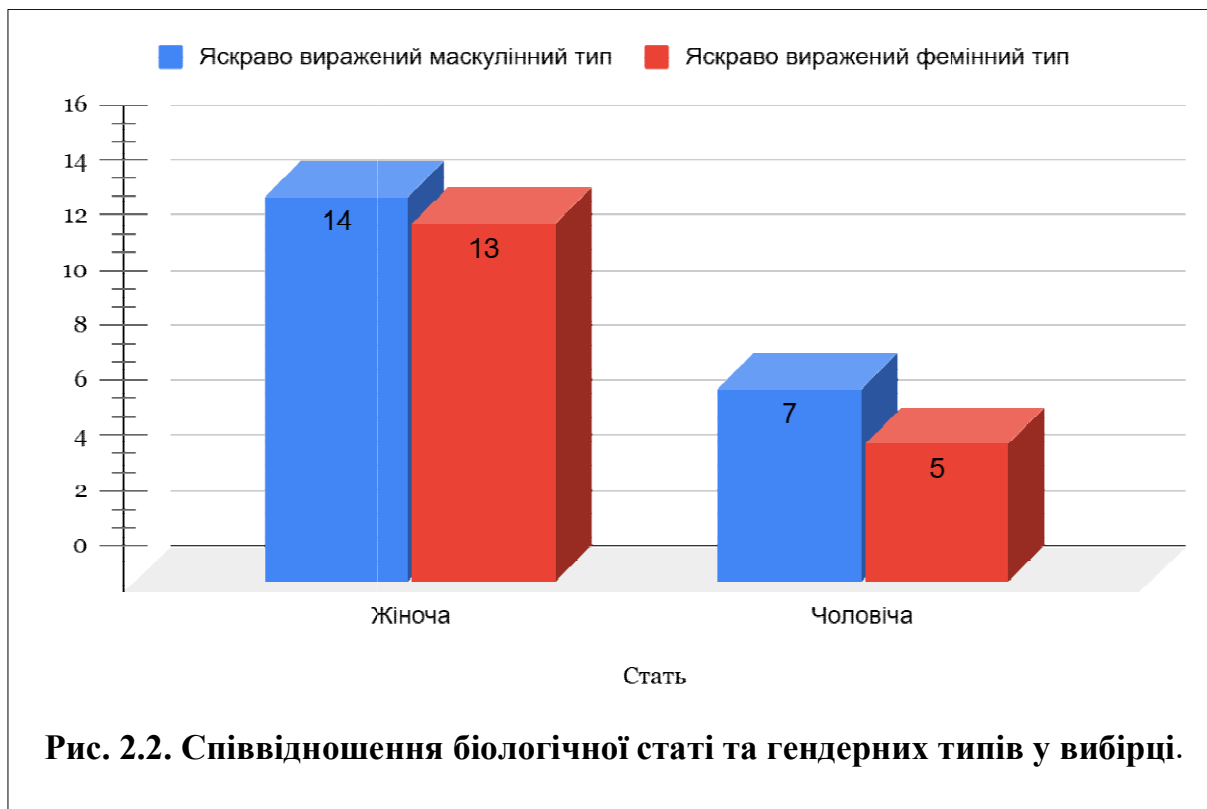
Високі бали групи маскулінів і за загальним рівнем емоційного інтелекту ($U_{\text{емп}} = 104$ при $p < 0,001$). Загальний показник формується на основі всіх шкал, тому можна зробити висновок, що саме кращий розвиток таких якостей, як самоконтроль і самомотивація дав перевагу групі маскулінного типу (48,86 бала порівняно з 31,94 бала у фемінної групи). Це показує, що в юнацькому віці маскуліність пов'язана з умінням не тільки відчувати емоції, а й використовувати їх для досягнення своїх цілей.

Також важливо звернути увагу на шкали, де не виявлено значущих відмінностей. Це стосується “емоційної обізнаності” ($U_{\text{емп}} = 193,5$), “емпатії” ($U_{\text{емп}} = 138$) та “розпізнавання емоцій інших” ($U_{\text{емп}} = 147$). У цих випадках значущих відмінностей не помітно ($p > 0,05$).

Отримані данні повністю спростовують стереотип про вищу фемінну чутливість. Обидві групи однаково добре розуміють власні емоції та вміють співпереживати іншим. Рівень розвитку емпатії у представників обох типів ідентичності виявився майже однаковим. Вони мають схоже сприйняття світу, але по-різному реагують на свій внутрішній стан. Маскулінні особи значно

краще вміють контролювати емоції та спрямовувати їх у потрібний бік.

Важливо додати, що біологічна стать у цій роботі спеціально не вивчалася як основний показник. Головний акцент був зроблений саме на дослідженні гендерного типу. Проте підрахунки результатів показали цікавий факт щодо вибірки (рис. 2.2). Стать і гендер респондентів часто не збігаються між собою. Наприклад, серед 27 дівчат маскулінний тип мають 14 осіб. При цьому серед 12 хлопців 5 осіб мають фемінний тип ідентичності.

Ці цифри пояснюють причину відмови від порівняння результатів лише за статтю. Вищі бали за тестом отримала саме маскулінна група. До цієї групи входять і хлопці, і дівчата одночасно. Тому можна зробити висновок, що стать сама по собі не впливає на рівень емоційного інтелекту.

Головну роль грає не біологічна стать, а конкретні риси характеру людини. Йдеться про такі якості як витримка та вміння контролювати себе. Це ще раз доводить важливість психологічного підходу у вивченні емоцій. Для оцінки емоційної сфери молоді набагато важливіше знати гендерний тип особистості. Біологічна приналежність у цьому питанні не є вирішальним фактором.

Підсумовуючи результати аналізу, можна зробити висновок щодо перевірки гіпотез. Нульова гіпотеза (H₀) про те, що маскулінний та фемінний типи не мають відмінностей, була відхилена. Це стосується таких показників як самомотивація, управління емоціями та загальний рівень емоційного інтелекту.

Натомість підтвердилася альтернативна гіпотеза (H₁). Отримані результати доводять, що тип гендерної ідентичності суттєво впливає на емоційну сферу в юнацькому віці. Дослідження показало, що представники маскуліного типу краще контролюють свій стан і мають вищу самомотивацію. Це підтверджує, що саме психологічні якості, а не біологічна стать, визначають рівень емоційного інтелекту особистості.

Висновки до розділу 2

У межах емпіричного дослідження проаналізовано рівень і структуру емоційного інтелекту в осіб юнацького віку та їх зв'язок із типом гендерної ідентичності.

За результатами встановлено, що у вибірці переважає низький рівень емоційного інтелекту. Це свідчить про те, що значна частина респондентів має труднощі з регуляцією емоцій, тоді як достатній рівень розвитку емоційного інтелекту спостерігається у меншості.

Аналіз складових емоційного інтелекту показав нерівномірність їх розвитку. Найвищі значення отримано за шкалами емоційної обізнаності та емпатії. Показники розпізнавання емоцій інших людей і самомотивації знаходяться на середньому рівні. Найнижче значення зафіксовано за шкалою управління власними емоціями, що вказує на недостатній розвиток самоконтролю у досліджуваних.

Розподіл за типами гендерної ідентичності показав, що більшість опитаних мають маскулінний або фемінний тип, і лише незначна частина належить до андрогінного типу. Через малу чисельність останньої групи вона не включалася до подальшого аналізу і було сформовано дві групи (маскуліни

і феміни), результати яких і порівнювались далі.

Порівняльний аналіз показників цих груп за критерієм Манна-Вітні показав наявність статистично значущих відмінностей за окремими показниками. Зокрема, це стосується самомотивації, управління власними емоціями, а також загального рівня емоційного інтелекту. У всіх цих випадках вищі показники зафіксовано у групи з маскуліним типом.

За іншими шкалами статистично значущих відмінностей не виявлено. Це стосується емоційної обізнаності, емпатії та розпізнавання емоцій інших людей. Це означає, що здатність розуміти емоції та співпереживати у представників різних гендерних груп є приблизно однаковою.

Додатковий аналіз показав, що тип гендерної ідентичності у частини респондентів не збігається з біологічною статтю. Це свідчить про те, що біологічна стать не повністю відображає психологічні особливості особистості, тому для аналізу емоційного інтелекту доцільно враховувати саме гендерний тип.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження дають змогу узагальнити отримані дані відповідно до визначених завдань роботи.

Аналіз основних наукових підходів до розуміння емоційного інтелекту показав, що він розглядається як здатність людини усвідомлювати емоції, розуміти їх зміст, аналізувати причини виникнення та регулювати власні емоційні реакції. У різних теоретичних моделях емоційний інтелект описується або як сукупність здібностей, або як поєднання когнітивних і особистісних характеристик. Спільним для всіх підходів є визнання його значущості для ефективної взаємодії з іншими людьми та соціальної адаптації.

Гендерна ідентичність визначається як складова самосвідомості, що відображає уявлення людини про власну гендерну належність і відповідні моделі поведінки. Формування гендерної ідентичності відбувається під впливом соціального середовища, виховання та особистого досвіду. Розрізняють маскулінний, фемінінний, андрогінний та недиференційований типи, кожен із яких має характерні поведінкові та емоційні особливості.

Проведена діагностика рівня емоційного інтелекту та типів гендерної ідентичності у осіб юнацького віку показала переважання маскуліного та фемініного типів, тоді як андрогінний тип зустрічається рідко, а невизначений відсутній в нашій вибірці. Також отримано дані, що загальний рівень емоційного інтелекту у більшості досліджуваних є низьким або середнім. Найбільш розвиненими виявилися такі його складові, як емоційна обізнаність та емпатія, тоді як управління власними емоціями потребує подальшого розвитку.

Порівняння показників емоційного інтелекту у представників різних типів гендерної ідентичності дозволило виявити статистично значущі відмінності за рівнем самомотивації, здатністю до управління власними емоціями та загальним рівнем емоційного інтелекту, які вищі у групі з маскуліним типом. Водночас, за показниками емоційної обізнаності, емпатії

та розпізнавання емоцій інших людей істотних відмінностей не встановлено. Це свідчить про частковий зв'язок між типом гендерної ідентичності та окремими компонентами емоційного інтелекту.

Як перспективи подальших досліджень ми вважаємо доцільним розширити вибірку та включити більшу кількість осіб з андрогінним типом гендерної ідентичності для повнішого аналізу. Особливої уваги потребує вивчення впливу соціального середовища та стилю виховання на формування емоційного інтелекту. Перспективним є також дослідження динаміки його розвитку в різних вікових групах і можливостей цілеспрямованого розвитку навичок емоційної регуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Бантишева О. О. Особливості та чинники емоційного інтелекту осіб юнацького віку. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 30. С. 61–78.
- 2 Басюк Н. А. Емоційний інтелект: становлення та розвиток поняття в зарубіжних дослідженнях. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2022. Вип. 3 (110). С. 253–266. DOI: 10.35433/pedagogy.3(110).2022.253-266
- 3 Губа Н. О., Асатрян С. А. Теоретико-методологічні засади дослідження емоційного інтелекту. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-481-8-2> (дата звернення: 01.04.2026).
- 4 Залевська В. О. Психологічні особливості розвитку емпатії в юнацькому віці: кваліфікаційна робота бакалавра: спец. 053 Психологія. Луцьк, 2024.
- 5 Зарицька В. В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій. Теорія і практика сучасної психології. 2010. Вип. 1. С. 17–22. URL: https://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2010/6.pdf.
- 6 Іванченко С. М. Багатовимірна модель гендера. Соціальна психологія. 2007. № 4. С. 157–173.
- 7 Іванчук Ю., Михальчук Ю. Теоретичні аспекти формування гендерної ідентичності в юнацькому віці. *Міжнародні тенденції та перспективи розвитку в освіті та науці в умовах глобалізації: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 13 листопада 2025 року) : у 2 ч. Рівне, 2025. Ч. 1. С. 201-205.*
- 8 Кулик Н. А., Гільова Л. Л. Емоційний інтелект: аналіз сучасних західних досліджень. *Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2018. С. 79–90. DOI: 10.32626/2227-6246.2018-39.79-90*

- 9 Лящ О. П. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2020. 51 с.
- 10 Майданюк І. З., Лісцин В. В., Сушко В. В. Гендерна ідентичність у контексті сучасного суспільства: вплив культури та виховання. *Академічні перспективи*. 2025. Т. 54. С. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v054.2025.8>.
- 11 Мандзяк Г. В. Емоційний інтелект як чинник самореалізації студентської молоді: кваліфікаційна робота бакалавра: спец. 053 Психологія. Одеса, 2025. 57 с.
- 12 Методика «Фемінність-маскуліність» С. Бем. <https://studfile.net/preview/9738706/page:11/>
- 13 Методика дослідження емоційного інтелекту Н.Хола. <https://www.pdau.edu.ua/content/diagnostyka-emociynogo-intelektu-n-holla>
- 14 Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: “К.І.С.”, 2004. 536 с.
- 15 Петровська Т. В., Толкунова І. В., Жукова Г. В., Курдибаха О. М., Булгакова Т. М. Основи вікової та гендерної психології: навчальний посібник Київ: Видавець; Позднишев, 2021. 192 с.
- 16 Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. 4-те вид., стер. Суми: Університетська книга, 2019. 352 с.
- 17 Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
- 18 Туқун А. С. Емоційний інтелект осіб підліткового та юнацького віку: кваліфікаційна робота бакалавра: спец. 053 Психологія. Чернігів, 2025. 52 с.
- 19 Узарська В. А. Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі. *Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі*: матеріали II круглого столу (19 жовтня 2023 року, м. Київ) : зб. матеріалів. Київ: Міленіум, ВЦ «Просвіта», 2023. С. 130–135.
- 20 Хуртенко О. В., Кобець О. В. Психологічні особливості емоційного інтелекту різних категорій молоді як чинника їхньої соціальної самореалізації. *Питання психології*. 2024. № 1 (77). С. 173–180. DOI: 10.33099/2617-6858-24-77-1-173-180.

21 Ціпле В. В. Вплив гендерної ідентифікації на формування типу сімейних відносин: випускна кваліфікаційна робота магістра. Збірник наукових праць Одеського національного морського університету. Одеса, 2023.

22 Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ: Ніка-Центр, 2010. Вип. 38. С. 378–387.

23 Mayer J. D., Caruso D. R., Salovey P., Sitarenios G. Emotional Intelligence as a Standard Intelligence. *Emotion*. 2001. Vol. 1, No. 3. P. 232–242. DOI: 10.1037//1528-3542.1.3.232.

АНОТАЦІЯ роботи ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ

У роботі досліджується проблема гендерних особливостей емоційного інтелекту в юнацькому віці, яка є актуальною в умовах сучасних соціокультурних трансформацій та зростання вимог до емоційної компетентності особистості. Актуальність теми зумовлена тим, що юнацький вік є періодом активного формування самосвідомості, зокрема гендерної ідентичності, а також інтенсивного розвитку емоційної сфери. Емоційний інтелект виступає важливим чинником ефективної міжособистісної взаємодії, соціальної адаптації та особистісного розвитку, проте питання впливу саме типу гендерної ідентичності на його прояви залишається недостатньо вивченим.

Метою роботи є виявлення відмінностей у показниках емоційного інтелекту в осіб юнацького віку залежно від типу їх гендерної ідентичності. Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання низки завдань: здійснити теоретичний аналіз основних підходів до розуміння емоційного інтелекту; розкрити сутність поняття гендерної ідентичності та охарактеризувати її типи; провести емпіричну діагностику рівня емоційного інтелекту та типів гендерної ідентичності у осіб юнацького віку; здійснити порівняльний аналіз показників емоційного інтелекту в групах із різними типами гендерної ідентичності.

Об'єктом дослідження виступає емоційний інтелект у юнацькому віці, а предметом – гендерні особливості його прояву. Теоретико-методологічну основу роботи становлять сучасні наукові підходи до розуміння емоційного інтелекту як інтегративної характеристики особистості, що включає здатність до усвідомлення, розуміння та регуляції емоцій, а також концепції гендерної ідентичності як складової самосвідомості, що формується під впливом соціальних і культурних чинників.

У дослідженні використано комплекс методів, що забезпечили всебічний аналіз проблеми. Теоретичні методи включали аналіз, узагальнення та

систематизацію наукових джерел. Емпіричне дослідження здійснювалося за допомогою психодіагностичних методик: методики діагностики емоційного інтелекту Н. Холла та методики «Маскулінність–фемінність» С. Бем, що дозволило визначити як рівень і структуру емоційного інтелекту, так і тип гендерної ідентичності досліджуваних. Для обробки результатів застосовано методи математичної статистики, зокрема обчислення середніх значень, відсоткових показників та U-критерій Манна–Вітні для перевірки статистичної значущості відмінностей між групами.

Емпіричну базу дослідження становили дані, отримані від 41 респондента віком 18–23 років. У ході дослідження встановлено, що у вибірці переважають особи з маскуліним та фемініним типами гендерної ідентичності, тоді як андрогінний тип представлений мінімально. Виявлено, що загальний рівень емоційного інтелекту у більшості досліджуваних є низьким або середнім, що свідчить про недостатню сформованість навичок емоційної регуляції. Структура емоційного інтелекту характеризується нерівномірністю розвитку: краще сформованими є емоційна обізнаність та емпатія, тоді як здатність до управління власними емоціями є найменш розвиненою.

Порівняльний аналіз показав наявність статистично значущих відмінностей між групами з різними типами гендерної ідентичності за такими показниками, як самомотивація, управління власними емоціями та загальний рівень емоційного інтелекту. Вищі значення за цими параметрами продемонстрували представники маскулінного типу. За показниками емоційної обізнаності, емпатії та розпізнавання емоцій інших людей істотних відмінностей не виявлено, що свідчить про відносну універсальність цих компонентів незалежно від гендерного типу.

Структурно робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та емпіричного), висновків до кожного розділу, загальних висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 29 сторінок, вона містить таблиці та рисунки, що ілюструють результати дослідження.